

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора психологічних наук,
професора Шандрука Сергія Костянтиновича
на дисертацію Бессараби Олени Юріївни
«Деадаптованість у ветеранів АТО та її соціально-психологічна
корекція», представлену на здобуття наукового
ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія**

Проходження на території України антитерористичної операції/ операції Об'єднаних сил (АТО/ООС) нищівним чином впливає на всі сфери життєдіяльності держави. Щорічно збільшується кількість ветеранів АТО/ООС, і перед державою постає ряд нових завдань, серед яких впровадження програм соціально-психологічної реабілітації. Важливою складовою вирішення поставлених завдань є розробка та впровадженні методів надання психологічної допомоги ветеранам АТО/ООС і членам їх сімей.

Дисертаційне дослідження Олени Юріївни Бессараби, присвячене проблемі деадаптованості ветеранів АТО, є актуальним і відповідає сучасним запитам українського суспільства. Вирішення проблеми особистісної деадаптованості розкривається у розробці та впровадженні методів соціально-психологічної корекції, що підкреслює не лише актуальність, але й практичну цінність дослідження.

Рецензоване дисертаційне дослідження входить до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Соціально-психологічні особливості самоздійснення особистості в умовах трансформаційних змін» (0120U100295). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №4 від 25 жовтня 2017р.) і погоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових

досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №1 від 30 січня 2018р.).

Науково-категоріальний апарат характеризується конкретним визначенням об'єкта, предмета, мети, завдань, теоретико-методологічного підґрунтя дослідження. Визначено завдання та мету дослідження, що підтверджують логічність і послідовність основних етапів дослідження.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми доповнюється емпіричними, в тому числі експериментальними, методами. Зазначене уможлиблює констатувати вірогідність отриманих результатів і представлених висновків, які мають як теоретичну значущість, так і вагоме практичне значення.

У першому розділі дисертаційного дослідження авторкою здійснено науково-психологічний аналіз ряду понять: адаптації, соціально-психологічної адаптації та дезадаптації, дезадаптованості особистості. Тобто визначення категоріального апарату є послідовним та логічно обґрунтованим.

Виокремлено специфіку дезадаптованості ветеранів АТО/ООС, яка розкривається у спроектованій авторській системно-функціональній моделі дослідження. Здобувачкою окреслено сутність поняття дезадаптованості ветеранів АТО/ООС, що утворюється у взаємодії соціальних чинників (участь у військових діях; труднощі у працевлаштуванні, напружені стосунки із членами сім'ї, рідними, друзями; потреба у здобутті вищої освіти або перекваліфікації для подальшого працевлаштування; недостатня соціально-психологічна допомога) та внутрішніх особистісних компонентів (емоційного, комунікативного, поведінкового та мотиваційного), що взаємопов'язані зі ставленнями до часових перспектив.

У другому розділі дисертації відповідно до спроектованої структурно-функціональної моделі дезадаптованості ветеранів АТО/ООС підібрано психодіагностичний інструментарій та проведено дослідження. Оленою Юрївною визначено методологічне підґрунтя та етапи констатувального

дослідження, визначено психодіагностичний інструментарій, методи статистичної обробки отриманих даних.

Емпіричним шляхом Олена Юріївна визначила трикомпонентну факторну структуру ветеранів АТО/ООС з вираженими дезадаптивними ознаками. До зазначеної структури увійшли «Екстернально-гедоністичний», «Неприймаючий особистісно-тривожний», «Асоціально-емоційний ситуативно-тривожний» фактори. Саме на них були спрямовані засоби соціально-психологічної корекції.

Суттєвим внеском авторки є розроблена програма та модель соціально-психологічної корекції, що представлені у третьому розділі роботи. Їх ефективність доведена емпірично, що було зафіксовано в позитивних змінах ветеранів АТО/ООС щодо зменшення проявів дезадаптованості та утворюючих її чинників. Вагомим досягненням корекційної програми є зниження проявів посттравматичного стресового розладу у ветеранів.

Висновки роботи сформульовані чітко та локанічно, відповідають поставленим завданням дослідження.

Дисертація виконана державною мовою, її стиль відповідає вимогам. Структура дисертації узгоджена з темою, метою та завданнями дослідження.

Беззаперечною є наукова новизна дослідження. У науковому дослідженні вперше: запропонована структурно-функціональна модель дезадаптованості ветеранів АТО/ООС, що проявляється на поведінковому, емоційному, комунікативному та мотиваційно-вольовому рівнях; модель соціально-психологічної корекції дезадаптованості ветеранів антитерористичної операції; розкрито зовнішні умови та чинники (участь у військових діях, ряд соціальних проблем таких, як труднощі у працевлаштуванні, напружені стосунки із членами сім'ї, рідними, друзями; необхідність навчання для подальшого працевлаштування, складності в отриманні соціально-реабілітаційних послуг) та внутрішні чинники (представлені у взаємодії емоційного, комунікативного, поведінкового та

мотиваційного компонентів, що проходять через призму ставлень до часових перспектив ветеранів) дезадаптованості ветеранів АТО/ООС.

Уточнено уявлення про сутність дезадаптованості ветеранів АТО/ООС; доповнено психологічні характеристики ветеранів АТО/ООС у залежності від рівня вираженості адаптивних та дезадаптивних ознак; конкретизовано відомості про динаміку переживань ветеранів АТО/ООС під впливом психокорекційної роботи. Набули подальшого розвитку теоретичні положення про соціально-психологічну дезадаптованість особистості в кризових умовах.

Практичне значення результатів полягає в тому, що скомпонований психодіагностичний комплекс методів дослідження соціально-психологічної дезадаптованості ветеранів АТО/ООС та розроблену програму соціально-психологічної корекції дезадаптованості ветеранів АТО/ООС можна застосовувати під час здійснення соціально-психологічного супроводу ветеранів АТО/ООС у межах соціально-психологічних програм та діяльності центрів соціально-психологічної реабілітації.

До переваг дисертаційного дослідження можна віднести:

1. Чітку структурованість роботи, логічність побудови наукового дослідження.
2. Наукову новизну дослідження, що відповідає сучасним проблемам держави.
3. Обґрунтовану теоретичну парадигму та структурно-функціональну модель дезадаптованості ветеранів АТО/ООС, визначення чинників утворення особистісної дезадаптованості та компонентний склад зазначених чинників.
4. Вдало дібраний психодіагностичний інструментарій, що був представлений у скомпонованому психодіагностичному комплексі методик.
5. Емпірично виокремлені факторні структури задля розвитку адаптованості та утворенні дезадаптованості ветеранів АТО/ООС.

6. Безсумнівна практична значущість дослідження. Результати науково-психологічного узагальнення, результати емпіричного дослідження, скомпонований інструментарій дослідження та розроблена програма соціально-психологічної корекції дезадаптованості ветеранів АТО/ООС можуть застосовуватися в діяльності управлінь у справах ветеранів війни, громадських організацій ветеранів та центрів соціально-психологічної реабілітації.

Оцінюючи позитивно проведене наукове дослідження, водночас, висловлюємо певні зауваження і побажання:

1. У першому розділі кваліфікаційної роботи представлено структурно-функціональну модель дезадаптованості ветеранів АТО, що утворюється під дією соціальних та психологічних чинників. У роботі, на нашу думку, доцільно деталізувати зазначені чинники.

2. При визначенні внутрішніх чинників дезадаптованості ветеранів АТО (ООС) виокремлено емоційний, поведінковий, комунікативний та мотиваційний компоненти, проте не надається значної уваги когнітивному компоненту. Відомо, що під дією стресових, критичних ситуацій когнітивна сфера зазнає впливу, і робота значно виграла б при даному доповненні.

3. Було б доречніше у другому розділі дисертації представити детальніший опис принципів, відповідно до яких проводилося емпіричне дослідження.

4. У третьому розділі кваліфікаційної роботи представлена авторська модель практичної реалізації програми соціально-психологічної корекції дезадаптованості ветеранів АТО. На нашу думку, потребує додаткового обґрунтування залучення до заходів соціально-психологічного супроводу членів сімей досліджуваних ветеранів АТО (ООС).

Висловлені зауваження й побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Олени Юріївни Бессараби, яке є завершеною науковою працею за своїм науковим рівнем, теоретичним і

практичним значенням, є прикладом успішного поєднання теоретичної та експериментальної науково-дослідної роботи.

Отже, кваліфікаційна робота О.Ю. Бессараби «Деадаптованість у ветеранів АТО та її соціально-психологічна корекція» повністю відповідає вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. №167 (зі змінами), наказу МОН України №40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її авторка Олена Юріївна Бессараба, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент -

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
та соціальної роботи Західноукраїнського
національного університету

Сергій ШАНДРУК Сергій ШАНДРУК

Підпис	<i>Сергій ШАНДРУК</i>
Завіряю:	<i>Олена Сеник</i>
НАЧАЛЬНИК ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ	